

Förutsättningar för samtal vid en pedagogisk institution Fallet Uppsala

OWE LINDBERG

Pedagogiska institutionen, Örebro universitet

Allt seende är perspektivseende, åtminstone är det en möjlig position inom det samhällsvetenskaperna (jfr Asplund 1970). Inom ämnet pedagogik handlar det till exempel om att välja sätt att förstå människorna, världen och det vetenskapliga uppdraget. Att göra val inom dessa områden innebär att positionera sig i förhållande till andra forskare. Man gör det genom anknytning till, avgränsning från eller utveckling av andras utgångspunkter, tillvägagångssätt, resonemang och resultat, och man gör det bland annat genom att referera till vetenskapliga arbeten. När olika forskare använder samma litteraturreferenser innebär det att de definierar sig själva i förhållande till det gemensamma andra, eller om man så vill i förhållande till gemensamma orienteringspunkter.

Gemensamma orienteringspunkter innebär inte nödvändigtvis att man går åt samma håll eller hamnar i samma position men däremot att man kan förstå sin egen position visavi andras. Det kanske till och med är så att gemensamma orienteringspunkter är förutsättningen för en meningsfull kommunikation. Avsaknaden av gemensamma litteraturreferenser och därmed gemensamma orienteringspunkter skulle då å andra sidan allvarligt försvåra eller till och med omintetgöra ömsesidig förståelse och meningsfull kommunikation. Sett på det viset skulle man kunna säga att förutsättningen för att kunna tala om något som ett forskningsfält, -område, -tema eller som en disciplin är förekomsten av gemensamma litteraturreferenser. Utan gemensamma referenser saknar man de orienteringspunkter inom vilka fältet, området, temat eller disciplinen låter sig definieras.

Med dessa utgångspunkter vill jag närma mig forskningen vid den pedagogiska institutionen vid Uppsala universitet, eller närmare bestämt den forskning som bedrivs av de docentkompetenta forskarna där. Jag väljer de texter med vilka dessa forskare valt att presentera sin forskning på *Profilkursen* i forskarutbildningen. De anförda litteraturreferenserna i dessa texter blir underlag för analys av hur det pedagogiska fält som referenserna täcker ser ut, liksom vilka förutsättningar för kommunikation dessa referenser erbjuder.

DE DOCENTKOMPETENTA FORSKARNA

Totalt har nio forskare framträtt i profilkursen. Dessa är Gunnar Berg, Anders Englund, Tomas Englund, Christina Gustafsson, Ingrid Heyman, Lars Holmstrand, Sverker Lindblad, Hector Perez och Ulla Riis. Av dessa tillhör Lindblad och Perez samma forskningsgrupp UTKIK, medan övriga representerar från varandra fristående forskningsinriktningar. Sammanlagt finns alltså åtta olika forskningsinriktningar företrädde. I två fall har också texter av andra än de docentkompetenta lärarnas ingått. Vid T Englunds presentation ingick texter av Carsten Ljunggren, Carl-Anders Säfström och Leif Östman och vid A Englunds presentation ingick texter av Nils-Petter Gregersen och Lars Ryhammar. Gregersens och Ryhammars texter har medtagits men ej Ljunggrens, Säfströms och Östmans. Skälet härtill är följande: Min utgångspunkt är att granska de docentkompetenta forskarnas texter, inte deras forskningsgrupper eller forskningsinriktningarna som sådana.

Vad gäller T Englund är han själv företräd med fyra texter, texter som dessutom är rikligt försedda med litteraturreferenser. Positioneringen är fullt avläsbar. A Englunds två ingående texter, samproducerade med två av deltagarna i profilkursen, har endast 13 referenser tillsammans. Då Gregersens och Ryhammars texter finns i samma genre och A Englund valt att låta dem ingå som litteratur till hans seminarium kan referenserna i dessa texter sägas bidra till belysningen av det sammanhang i vilket A Englunds orienteringspunkt ingår. Vad gäller Gregersens text, som är en sammanläggningsavhandling, har jag nöjt mig med referenserna i »kappan».

Det för mig intressanta är således vad man har gemensamt och vad som skiljer de nio forskarna beträffande deras orienteringspunkter. Härvidlag är det rimligt att tänka sig att Lindblad och Perez står varandra nära genom långvarigt samarbete i samma forskargrupp. Deras gemensamma litteraturreferenser blir därför av mindre intresse. Det bör också markeras att av de nio forskarna har tre, A Englund, Heyman och Riis, en förhållandevis kort historia vid institutionen, vilket har en viss betydelse för den fortsatta framställningen.

UPPLÄGGNING

En av det här seklets stora schackmästare tillfrågades en gång om hur många drag framåt han tänkte eller förutsåg sitt spel. Till mångas förvåning svarade han: »Två.» Det fanns visserligen ett tillägg: »Men det är två starka drag.» Oberoende av hur starka dragen nu var speglar hans uttalande problematiken med att planera sitt handlande i en framtida situation som man inte helt kan förutse. Att undersöka litteraturreferenser är förvisso inget schackparti men det innehåller ett klart element av oförutsägbarhet i mötet med texten och därmed en osäkerhet vad gäller att på förhand bestämma vad som är konstruktiva handlingar.

För att fortsätta schackanalogin var mitt första förplanerade drag att gå igenom litteraturreferenserna och markera:

- (i) vilka som förekommer hos mer än en av de nio docentkompetenta forskarna¹, fortsättningsvis kallade *gemensamma referenser*,
- (ii) vilka som bara förekommer hos en av forskarna men där förekom i mer än en text², fortsättningsvis kallade *enpersonsreferenser*,
- (iii) vilka som endast förekommer en gång, fortsättningsvis kallade *engångsreferenser*, samt
- (iv) vilka som var referenser till egna arbeten, fortsättningsvis kallade *egenreferenser*.

Mitt andra på förhand bestämda drag var att räkna samman litteraturreferenserna i de fyra grupperna. Mitt tredje att se vad för slags referenser det rörde sig om; t ex metodiska, vetenskapsfilosofiska, forskningsobjektsrelaterade. Men redan innan jag kommit så långt hade mitt arbete med referenserna börjat leda in på nya spår.

EN FÖRSTA LÄSNING: BRISTEN PÅ GEMENSKAP

Totalt innehåller de texter jag undersökt drygt 1.400 litteraturreferenser. Av dessa var knappt 1.250 engångsreferenser, knappt 100 var enpersonsreferenser, samt 67 var gemensamma referenser.³ Av de gemensamma referenserna var 5 referenser till propositionstexter och offentliga utredningar och således inte i första hand referenser till det vetenskapliga fältet och jag sorterar tills vidare bort dessa.⁴ Av återstående 62 gemensamma referenser är det ingen som är gemensam för samtliga nio forskare. Inte heller finns det någon referens som är gemensam för 8, 7, 6 eller 5 av dem. Den största gemensamhet som någon av referenserna lyckas samla är 4 och gäller Urban Dahllöfs *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp* som Gustafsson, Lindblad, Perez och Ryhammar⁵ refererar till; T Englunds *Curriculum as a political problem* och Ulf P. Lundgrens *Att organisera omvärlden* som Berg, T Englund, Lindblad och Perez refererar till samt; Lundgrens *Modal analysis of pedagogical processes* som refereras av Berg, Lindblad, Perez och Ryhammar. Av de 62 gemensamma referenserna är 16 gemensamma för tre av forskarna. Den absoluta merparten av de gemensamma referenserna (42 st) är gemensamma endast för två.

Mängden gemensamma litteraturreferenser varierar dock stort. Alltifrån Lindblad med i det närmaste 40 gemensamma referenser till A Englund och Riis som helt saknar gemensamma referenser. Det bör dock understrykas att båda dessa har förhållandevis få referenser totalt. Om vi till A Englund räknar också Gregerson och Ryhammar får vi, som tidigare framgått, genom den senare två referenser som trafikforskningen har gemensamt med andra i gruppen.⁶

En granskning av gemensamma referenser skulle emellertid också kunna utgå från gemensamma författare istället för gemensamma verk. Kanske skulle en sådan granskning visa på en större gemenskap. Förskjuter vi blicken från gemensamt refererade verk till gemensamt refererade författare, ser vi dock snart att skillnaden blir inte särskilt stor. Det tillkommer visserligen 34

författare som mer än en av Profilkursens lärare refererar till, men det är endast kring att av de nytillkomna författarnamnen – Daniel Kallós – det finns någon större gemenskap. De författare som redan finns representerade med gemensamt refererade verk får några fler referenser, men detta ändrar inte helhetsbilden. Inte heller nu hittar vi någon som samtliga refererar till, även om man kan hitta en något större uppslutning kring författare än kring verk. Även här är det Lundgren som framstår som den mest förenande, 7 av de 9 har någon referens till Lundgren. Totalt refererar man till 21 av hans texter. Efter Lundgren hittar vi Dahllöf som också 7 av de 9 har någon referens till. Antalet refererade texter är här 10. För Erik Wallin, som kommer därefter, är siffrorna 6 respektive 7. Inte heller förändras bilden av hur Profilkursens lärare genom sina referenser relaterar sig till varandra i nämnvärd utsträckning. Dock, genom att inkludera författare som man gemensamt refererar till, men där inga referenser är till samma verk, får Riis 4 referenser gemensamt med någon av de övriga, och genom att ta med alla referenser till de författare som har något verk gemensamt refererat, blir Heymans koppling till de övriga något starkare. Det dominerande mönstret kvarstår dock och då gemensamma verk är en starkare indikator på gemensamma orienteringspunkter än gemensamma författare, baserar sig den fortsatta framställningen enbart på gemensamma verk.

I den mån litteraturreferenserna i de texter som ingått i Profilkursen är representativa⁷ för de nio lärarnas texter i stort, kan man säga att det inte tycks finnas särskilt mycket av gemensamma orienteringspunkter. Snarare tycks var och en hålla sig med sina egna. Denna bild förstärks av förhållandet att referenserna till egna arbeten är fler än de gemensamma referenserna och att det ömsesidiga refererandet inom forskargruppen är förhållandevis litet.

EN ANDRA LÄSNING: DET ICKE NÄRVARANDE

Den ringa andelen gemensamma och den stora mängden divergerande litteraturreferenser skulle kunna indikera en bred täckning av det pedagogiska fältet. Så är ändå inte fallet. Det blir synligt om man ställer sig frågan om vilka referenser som skulle kunna förekomma i förhållande till de referenser som förekommer. Låt oss börja med att ställa de undersökta texternas litteraturreferenser i förhållande till det pedagogiska forskningsfältets orienteringspunkter i Sverige i övrigt.⁸ Jag skall bara, utan inbördes rangordning och utan anspråk på fullständighet, ge fyra exempel på sådant som inte förekommer eller som förekommer mycket sparsamt. Man hittar till exempel inte Jean Piaget, han saknas både bland de gemensamma referenserna och i referensmaterialet totalt sett och samma är förhållandet med Jerome Bruner. Vad gäller Lev Vygotsky finns det två referenser till *Thought and language* men därutöver ingenting.⁹ Den pedagogikforskning på psykologisk bas som vuxit fram i Göteborg i kretsen kring Ference Marton är något mer frekvent i referenserna, men inte särskilt mycket. Totalt sett finns det fyra referenser till Marton. Den pedagogiska psykologin är överhuvudtaget mycket sparsamt förekommande i referenserna.

Håller vi dessutom isär de sex »gamla» forskarna med en lång historia vid institutionen från de tre »nyanlända» och fokuserar de förstnämnda blir till exempel frånvaron av psykologiskt orienterade referenser än mer påtaglig. Något tillspetsat skulle man kunna säga att den psykologi som finns representerad av A Englund vars trafikforskningsinriktning, som den presenterats på Profilkursen, till stor del har sin teoretiska förankring i psykologin, och därvid kanske framförallt kognitiv psykologi men också socialpsykologi och motivationspsykologi. Håller vi oss fortsättningsvis till de sex hittar vi inte heller några referenser till Ludwig Wittgenstein, Michael Polanyi eller Bertil Rolf för att bara ta några av de mer frekventa referenserna hos dem som ägnar sig åt yrkeskunskapsforskning med fokus på tyst kunskap och frågan om olika kunskapsformer. I och med Heymans inträde på institutionen blir emellertid även denna forsknings orienteringspunkter synliga. Inte heller återfinner man särskilt många referenser med anknytning till den under senare år mycket aktiva till »reflektionsdebatten». Kenneth Zeichner är till exempel inte refererad alls och Donald Schön endast en gång. Det finns således mycket forskning med anknytning till pedagogikområdet som inte alls aktualiseras i referenserna.

Går vi så från den pedagogiska forskningen till vad man kan kalla för de klassiska pedagogerna, vilka man bland annat möter i pedagogikens historia, ger botanisering i litteraturreferenserna ett skäligen magert resultat. Vi finner John Dewey, tre refererar till honom och totalt är fyra av Deweys verk representerade. Därutöver finner vi en referens till Aristoteles, men sedan är det slut. Klassikerna tycks med andra ord inte ha särskilt många beröringspunkter med den här aktuella forskningen.

EN TREDJE LÄSNING: DET ÄNDÅ FÖRENANDE

Med hänvisning till föregående avsnitt skulle man kunna säga att de forskare som undervisat på Profilkursen förenas i sin gemensamma avsaknad av referenser av visst slag. Det går dock att med utgångspunkt i detta förhållande också göra en positiv bestämning. Låt oss börja med att betrakta de gemensamma litteraturreferenserna ur ett tidsperspektiv. Det visar sig då att endast 5 av dem är till texter skrivna före 1967;¹⁰ 2 är till Dewey, 1 till Emile Durkheim, 1 till Talcot Parsons och 1 till Vygotsky. Endast en av dem – Parsons (från 1959) – är från tiden före 1967,¹¹ dessutom en sociolog som vanligtvis inte brukar förknippas med pedagogik. Genom detta studium av litteraturreferenser skulle man kunna frestas tro att pedagogiken uppstod i skiftet mellan 1960 och 1970,¹² vilket naturligtvis inte är fallet. Vad som däremot sker vid den tidpunkten är att det svenska pedagogikämnet ändrar karaktär från att huvudsakligen varit psykologiskt baserat till att bli sociologibaserat. Såväl den ringa andelen referenser till psykologiska arbeten som den ringa andelen referenser till texter skrivna under 1940-, 50- och 60-talet skulle då kunna hänga samman med en i stora stycken gemensam positionering åt det sociologiska hållet.¹³

Den typ av gemensamma litteraturreferenser som nu kommer att dominera när det gäller texter skrivna fram till mitten av 1980-talet har inte bara en

utbildningssociologisk inriktning vilken som helst utan bär tydliga spår av marxistiskt inspirerad teori och reproduktions teori. Man hittar titlar som *Classes in contemporary capitalism*, *Schooling in capitalist America*, *Undervisningsforskning och social reproduktion*, *Jämlikhetsmyt och klassherravälde*, *Grundskolans funktion i det kapitalistiska samhället* liksom *Reproduction in education* för att bara ta några exempel.

Tittar vi på de gemensamma litteraturreferenser som finns till texter skrivna under den senaste 10-årsperioden finner man inte alls samma genomslag av marxistisk teori och reproduktionsteori, men vad som kanske är ännu mer slående är att de gemensamma referenserna nu minskar drastiskt i antal. Från 1990 och framåt hittar vi bara 4 referenser och den senaste är från 1992. Nu kan man med visst fog hävda att ju närmare vi kommer dagens datum desto färre verk finns det att referera till, och att alla texter i Profilkursen inte är nyskrivna för att mot denna bakgrund komma till ståndpunkten att det är ganska rimligt att vi får en sådan här avtrappning. Två förhållanden talar dock mot att detta skulle vara den enda förklaringen eller ens huvudförklaringen; dels att det inte bara är en minskning av antalet gemensamma referenser utan ett totalt upphörande, dels att det samtidigt finns förhållandevis gott om referenser från 1990-talet i texterna som helhet. Ett illustrativt exempel utgör den helt nyskrivna texten av Perez som ingick i Profilkursen. Av de 17 referenserna i denna var 12 till texter skrivna på 1990-talet. Två av dessa delar han med Lindblad, men det är allt.

EN FJÄRDE LÄSNING: DEN »INRE CIRKELN» OCH DE ANDRA

Det har tidigare framgått att ingen av de litteraturreferenser jag kallat gemensamma förekommer hos samtliga 9 forskare, att endast 20 av dem förekommer hos fler än 2 och att antalet gemensamma referenser varierar stort från forskare till forskare. Det »gemensamma» är således mycket ojämnt fördelat. I siffror ser det ut som följer:¹⁴

Sverker Lindblad	39
Hector Perez	31
Lars Holmstrand	25
Gunnar Berg	22
Tomas Englund	22
Ingrid Heyman	9
Christina Gustafsson	6
Anders Englund	0 (2)
Ulla Riis	0

En första indelning låter sig enkelt göras i tre grupper,

- Lindblad–Englund
- Gustafsson–Heyman
- Englund–Riis

Man kan då konstatera att ingen av de tre »nya» forskarna finns med i gruppen med många gemensamma referenser och att 2 av dem är helt utanför

»gemenskapen». Beträffande de fem i gruppen med många gemensamma referenser måste man samtidigt komma ihåg att inga referenser är gemensamma för dem alla. När vi talar om bestämda texter finns det således ingen gemensam kärna av litteraturreferenser. Det är snarare så att de fem är referensmässigt länkade till varandra i ett slags nätverk, ett nätverk till vilket också referenserna utanför denna grupp är kopplade till. En närmare granskning av detta nätverk ger vid handen att det har ett centrum och några poler.

Centrum utgörs av Lindblad och T Englund. Det finns 10 litteraturreferenser som man återfinner hos dem och enbart dem. Den äldsta av de refererade texterna är Durkheims *Education and sociology* med tryckåret 1956 (men med en betydligt äldre originalutgåva) och den yngsta är *A political sociology of school reform* av Tom Popkewitz med tryckåret 1991. Tillsammans med Perez har de ytterligare sex referenser gemensamt. Den äldsta, *Knowledge and control* under redaktion av Michael Young, är från 1971 och ingen av de refererade texterna har tillkommit senare än 1977 då Paul Willis *Learning to labour* utkom. Lindblad, T Englund och Perez har dessutom två referenser gemensamma med Berg; dels T Englunds *Curriculum as a political problem* (från 1986) dels Lundgrens *Att organisera omvärlden* (från 1979). Totalt har de således 18 referenser gemensamma.

Polerna utgörs av Lindblad–Berg som har 12 litteraturreferenser gemensamma, Lindblad–Holmstrand som har 10 gemensamma samt Perez–Holmstrand som också har 10 gemensamma.¹⁵ I övrigt kan konstateras att Heyman har gemensamma litteraturreferenser med i första hand Perez och Berg men även med Lindblad och T Englund, och Gustafsson med i första hand Holmstrand men även med Perez, T Englund, Lindblad och Ryhammar.

EN FEMTE LÄSNING: DET FÖRGÅGNAS GEMENSKAP OCH DE NYA VÄGARNA

Den i föregående avsnitt redovisade gemenskapen när det gäller litteraturreferenser är i allt väsentligt en gemenskap i texter skrivna från skiftet mellan 1960- och 70-talet fram till mitten av 1980-talet, och texter med stark förankring i marxistisk teori och reproduktionsteori. Om man vill hårdra det skulle man kunna säga att det är texter som lyfter fram pedagogikens begränsade handlingsutrymme och begränsade möjligheter, och som visar på det omöjliga snarare än det möjliga. I förhållande till den forskning som presenterats under Profilkursen lyfter dessa referenser snarare fram vad Profilkursens forskare avgränsar sig ifrån än vad man ansluter sig till. I den mån Profilkursens lärare haft som projekt att avslöja begränsningar, falska förhoppningar, dolda strukturfunktioner tycks detta inte vara det dominerande projektet idag. Profilkursen har istället givit bilden av att de till stor del är på väg åt det möjligas håll men i olika riktningar.

Om vi tittar på de fem med den absoluta merparten av de gemensamma litteraturreferenserna kan vi identifiera i varje fall tre vägar bort från det omöjligas fält, »frirumsvägen» företrädd av Berg, »den filosofiska vägen» företrädd av T Englund och »subjektvägen» företrädd av Lindblad och Perez.

Möjligen kan man också se Holmstrands arbete mot de fackliga organisationerna som en sådan väg och skulle då kunna benämnas »aktionsvägen». Vad gäller dessa olika vägar är gemenskapen i litteraturreferenserna i det närmaste totalt obefintlig. En rimlig tolkning är att de olika vägarna inte har så mycket med varandra att göra. En sådan tolkning skulle samtidigt göra minskningen av de gemensamma litteraturreferenserna under 1990-talet fullt förståelig. Mönstret ifråga om referensernas datering gäller för övrigt också Gustafsson, vilket innebär att de referenser hon har gemensamt med andra huvudsakligen är tillkomna före mitten av 1980-talet. I så måtto kan man säga att hon också representerar en väg bort från de gemensamma orienteringspunkterna.

Jag skall inte här försöka mig på någon utredning av i vilken utsträckning vägarna måste bära åt olika håll. Det är dock alldeles klart att antalet gemensamma litteraturreferenser med anknytning till de nuvarande vägarna är försvinnande litet. Möjligen pekar förhållandet att inget verk skrivet från 1987 och framåt samlar fler än två av forskarna liksom att ingen gemensam referens till något verk av de nio har en datering senare än 1989 i samma riktning. Något tillspetsat skulle man kunna likna situationen vid en mångudig stjärna utan sammanhållande centrum och där spetsarna riskerar frigöra sig från varandra. Innan jag går vidare med frågan om vilka förutsättningar för samtal den beskrivna situationen skapar skall vi titta på vad de tre senast tillkomna forskarna fört med sig.

EN SJÄTTE LÄSNING: »DE NYAS» VÄGAR

När det gäller litteraturreferenser har varken A Englund eller Riis någon anknytning till de sex med längre historia vid institutionen. De har inte heller någon gemenskap med varandra eller med Heyman. Utifrån litteraturreferenserna i de texter med vilka de presenterat sig i Profilkursen får de således betraktas som helt fristående. De representerar var för sig till stor del innehållsligt avgränsade och för institutionen nya forskningsområden. Den trafikforskning A Englund för in har som nämnts, i varje fall när det gäller litteraturreferenserna, en betydligt starkare koppling till psykologi än till pedagogik och i synnerhet då till den pedagogik som i övrigt är företrädd på institutionen i Uppsala. A Englunds psykologiförankring kan sägas spegla hans bakgrund i psykologiområdet. Det intressanta är vad den psykologi han för med sig kan innebära i mötet med institutionens pedagogiska tradition.

Riis har däremot ingen psykologi i sina litteraturreferenserna. Det som skiljer ut henne och som gör att hon inte har någon referensgemenskap med övriga är dels teknik- och datainriktningen på referenserna i kombination med att många av referenserna är offentligt tryck framförallt i form av skolöverstyrelsematerial och regeringspropositioner, dels att det finns en stark anknytning till universitetet i Linköping i dem. Det sistnämnda är något som så gott som helt saknas i de sex »gamlas» forskning. Överhuvudtaget är det relativt sparsamt med referenser till institutionens kollegor i A Englunds och Riis texter.

Heyman slutligen, för med sig både ett forskningsområde, omvårdnadsforskning, och en starkt bourdieuinspirerad vetenskapsorientering, utvecklad

vid Lärarhögskolan i Stockholm. Det senare tar sig bland annat uttryck i 11 referenser till Pierre Bourdieu, varav 10 endast återfinns hos just henne samt 9 referenser till Donald Broady. Samtidigt är det framförallt genom Bourdieu och Broady som Heyman har en referensgemenskap med de övriga. Också inriktningen mot omvårdnadsforskning avtecknar sig i referenserna på ett sätt som skiljer ut henne från kollegorna i Uppsala, vilket berörts i ett tidigare avsnitt. Även om Heyman när det gäller refererad litteratur har en betydligt fastare förankring i den nya institutionen än A Englund och Riis representerar hon dock både genom sin inriktning och sin vetenskapsorientering en egen väg.

DET MÖJLIGA SAMTALSRUMMET

De nio forskarnas egna orienteringspunkter i form av litteraturreferenser, som de presenterats här, uppvisar en splittrad bild. De orienteringspunkter som i någon mening kan sägas vara gemensamma är huvudsakligen sådana som hör det förgångna till, som man avgränsar sig ifrån, medan de orienteringspunkter som i en positiv mening har betydelse – för färdriktningen – delar man inte. Ur kommunikationssynpunkt är det naturligtvis en stor skillnad om de skilda orienteringspunkterna i första hand rör de forskningsobjekt man fokuserar eller om de skilda orienteringspunkterna i första hand har bäring på grundläggande perspektiv på exempelvis forskning och pedagogiska fenomen. Har man gemensamma orienteringspunkter vad gäller grundläggande frågor är de kommunikativa förutsättningarna goda för att mötas i samtal kring skilda forskningsobjekt. Saknar man å andra sidan gemensamma orienteringspunkter är det svårt att mötas i samtal om ett och samma forskningsobjekt. Jag vill återigen poängtera att jag med gemensamma orienteringspunkter inte avser gemensamma idéer, ståndpunkter, värderingar eller liknande utan just orienteringspunkter, vilka gör det möjligt att förstå varandras skilda idéer, ståndpunkter och värderingar för att mötas i olikheterna. Som jag läser litteraturreferenserna finns det en påtaglig orienteringspunktsproblematik just i dessa grundläggande avseenden på institutionen i Uppsala.

Nu kan man naturligtvis invända att det finns en nivå jag inte berört, litteraturreferensernas referenser, och att man på denna nivå hittar den gemenskap i orienteringspunkter som jag inte funnit. Till viss del är detta säkert riktigt. Dels är varje text tillkommen i ett bestämt sammanhang och referensurvalet måste förstås i relation till detta sammanhang, dels kan det finnas orienteringspunkter som är så självklara att man inte refererar till dem. Båda dessa förhållanden gör att det kan finnas en större gemenskap kring möjliga orienteringspunkter än vad litteraturreferenserna som sådana ger vid handen. Samtidigt är det svårt att komma ifrån intrycket att de skilda vägar och nya inflöden som beskrivits ovan knappast ryms inom det självklara eller finns i en gemensamhet i litteraturreferensernas referenser. Varken den englundska »filosofivägen» eller den lindbladska och perezska »subjektvägen» kan exempelvis sägas tillhöra den pedagogiska forskningens traditionella allmängods. Det sagda leder fram mot en problematisk slutsats när det gäller

den pedagogiska institutionen i Uppsala som samtalsrum för pedagogisk forskning. Det borde rimligen finnas klara kommunikationsproblem.

EPILOG

I det föregående har jag tecknat en bild av samtalets förutsättningar på Pedagogiska institutionen i Uppsala, där jag för övrigt själv är doktorand. Detta utifrån de presentationer av institutionens forskning som gjordes på Profilkursen läsåret 1996–97. Underlaget för den bild som tecknats kan således ses som både snävt och specifikt. Möjligen är dess giltighet ändå betydligt vidare. Möjligen pekar också bilden på en problematik som inte är en unik uppsalaföreteelse utan en för pedagogikämnet generell problematik. En problematik som också aktualiserades vid de så kallade *Disciplindagarna* i Göteborg (se Rosengren & Öhngren 1997). Med det perspektiv jag här försökt anlägga blir detta en fråga som rör pedagogikämnets identitet, eller annorlunda uttryckt; om vad och med vem man kan tala inom ramen för gemensamt etablerade orienteringspunkter.

NOTER

1. Englund, Gregersen och Ryhammar ses här, i enlighet med resonemanget under föregående punkt, som en forskare. I enlighet med resonemanget under föregående punkt har jag inte heller gjort någon åtskillnad mellan Lindblad och Perez i det här avseendet, dvs referenser som bara dessa två har gemensamt har inte markerats som gemensamma. Jag har dock behandlat dem som en särskild grupp av referenser.
2. Behandlingen av A Englund, Gregersen och Ryhammar respektive Lindblad och Perez är analog med den som beskrivs i not 1.
3. Resten, knappt 30, var referenser som Lindblad och Perez hade gemensamt.
4. Det betyder inte att jag betraktar dem som ointressanta ur positioneringssynpunkt men däremot att de är av en annan karaktär och att jag i det här sammanhanget valt att inte behandla dem vidare.
5. Här bör det då noteras att Ryhammar representerar A Englund.
6. Dock har inte A Englund och Ryhammar några gemensamma referenser varför det är tveksamt om de i egentlig mening finns inom samma forskningsinriktning.
7. Då texturvalet är forskarnas eget och då syftet varit att presentera den egna forskningsprofilen är det rimligt, utan att driva det till sin spets, att se texturvalet som ett representativt urval.
8. Man skulle naturligtvis kunna vidga frågan till att gälla forskningsfältet utanför Sveriges gränser, men det faller utanför förutsättningarna för den här framställningen.
9. Detta för att bara ta tre av centralfigurerna inom en av de psykologier som man brukar anknyta till i pedagogiska sammanhang.
10. Även vad gäller referenserna i sin helhet är det ytterst få som är från tiden före 1967.
11. Såväl Vygotsky som Durkheim har visserligen referensår som ligger under den perioden men originalutgåvorna (på originalspråk) är publicerade betydligt tidigare.
12. Bilden är i princip densamma vare sig man tar de gemensamma eller de totala referenserna som utgångspunkt.

13. Det är i varje fall alldeles påtagligt hur de gemensamma referensernas start, bortsett från de fem »klassiker» referenserna, sammanfaller med psykologi/sociologiskiftet. Även om vi tar vår utgångspunkt i den totala referensmängden återfinner vi samma tendens även om den inte är lika markerad där.

14. Det intressanta här är inte det exakta siffervärdet utan det större mönster som avtecknar sig. Om siffervärdet för t ex Holmstrand hade varit 22 eller 28 istället för som nu 25 hade det inte haft någon betydelse för mitt resonemang. Det bör också påpekas att de referenser som är gemensamma enbart för Lindblad och Perez inte finns med i uppställningen. Skälen för detta har redovisats tidigare.

15. Möjligen skulle man också kunna räkna dit Berg–Perez med totalt sju gemensamma referenser, Englund–Perez som också har sju gemensamma referenser och Berg–Holmstrand med fem gemensamma referenser men dels rör det sig om färre referenser, dels är referensgemenskapen inte specifik för paren ifråga. T Englund och Perez har t ex bara en gemensam referens utöver de sex de delar med Lindblad.

LITTERATUR

Asplund, J. 1970: *Om undran inför samhället*. Kalmar: Argos.

Rosengren, K.E. & Öhngren, B. 1997: *An evaluation of Swedish research in education*. Stockholm: HSFR.